

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Dr. Constantin MOȘTOFLEI Drd. Alexandra SARCINSCHI



**MILITAR – NONMILITAR ÎN
SECURITATEA NAȚIONALĂ.
DILEMA ARMATEI**

- © Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare
- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al
CSSAS

Editura Universității Naționale de Apărare
București, 2004

ISBN 973-663-142-7



CUPRINS

<i>ARGUMENT</i>	5
<i>1. DIHOTOMIA MILITAR-NONMILITAR – ACELAȘI CONCEPT, DIMENSIUNI DIFERITE</i>	5
<i>2. MILITAR-NONMILITAR ÎN SECURITATEA NAȚIONALĂ</i>	13
<i>3. MILITAR-NONMILITAR – DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU ARMATA ROMÂNIEI</i>	19
<i>3.1. Controlul democratic civil asupra Armatei Românie</i> ...	19
<i>3.2. Misiunile Armatei României</i>	23
<i>4. CONCLUZII</i>	29
<i>BIBLIOGRAFIE</i>	30

ARGUMENT

Principala premisă a acestui studiu este că asocierea tradițională a securității cu apărarea militară nu mai corespunde noilor indicatori ai mediului de securitate național și internațional. Schimbările intervenite au determinat modificarea reprezentărilor sociale asupra securității, sfera de cuprindere a conceptului întinzându-se mult dincolo de problemele militare, spre aspectele non-militare. În acest sens, experiența ultimilor 20 de ani demonstrează că securitatea națională a unei țări nu poate fi asigurată numai prin mijloace militare, ci, în afară de acestea, include, în prezent, și elemente nonmilitare, precum o bază politică puternică ce emană din respectarea democrației, a statului de drept și drepturilor omului, din educație și din implementarea economiei de piață etc. De asemenea, s-a demonstrat că încercările de impunere a statului doar prin puterea militară, în sistemul relațiilor internaționale și de putere, în ultimă instanță, îl destabilizează.

1. DIHOTOMIA MILITAR-NONMILITAR – ACELAȘI CONCEPT, DIMENSIUNI DIFERITE

Extinzându-și competențele în domenii precum cel politic, economic, social și/sau de mediu, securitatea pare a deveni un concept mult mai evaziv, mai ambiguu. ***Cu toate acestea, distincția militar-nonmilitar nu implică producerea unei rupturi, a unei antagonii în cadrul conceptului de***

securitate, ci este vorba despre o dihotomie¹ ce adâncește sfera sa de cuprindere. Este evident faptul că securitatea nu numai că se realizează la toate nivelurile de organizare socială (de la individ, la grupuri umane de diferite dimensiuni și grade de instituționalizare și organizare: state și alianțe), ci și în toate domeniile vieții sociale: politic, economic, social (inclusiv aspectele demografice, culturale, etnice, religioase etc.), militar și de mediu.

Studiile de securitate au încercat de-a lungul timpului să ofere abordări coerente ale acestei stări a sistemelor sociale. Încă din anul 1957, Samuel P. Huntington afirma că securitatea națională poate fi asigurată prin îmbunătățirea siguranței instituțiilor sociale, economice și politice ale națiunii împotriva amenințărilor provenind din alte state independente². Pornind de la această premisă, Huntington distinge trei tipuri de politici de securitate, ce se manifestă atât la nivel operațional (măsurile imediate luate pentru a preveni amenințările la adresa securității), cât și la nivel instituțional (modalitatea în care politica de securitate este formulată și executată la nivel operațional):

- *politica de securitate militară*, ce stabilește și coordonează activitățile destinate să reducă sau să neutralizeze eforturile de a slăbi sau distruge o anumită națiune prin atac armat din afara granițelor instituționale și teritoriale;

- *politica de securitate internă*, centrată pe amenințarea la adresa statului, produsă de către forțe ce acționează în cadrul granițelor sale instituționale și teritoriale;

¹ Conform Dicționarului explicativ al limbii române, *dihotomia* reprezintă diviziunea în două părți a unui concept, fără ca acesta să își piardă înțelesul inițial (Institutul de Lingvistică din București, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Academiei RSR, 1975, p. 265)

² Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State. The Theory and the Politics of Civil-Military Relations*, Vintage Books, NY, 1957

- *politica de securitate situațională*, preocupată de riscul apariției unei eroziuni rezultate din schimbările pe termen lung la nivel politic, economic, social și demografic, schimbări ce tind să reducă puterea statului.

Huntington delimitează clar securitatea militară de cea nonmilitară, dar fără a conștientiza importanța perenă a acesteia din urmă. În opinia noastră, introducerea securității politice, economice și sociale (demografia este parte a socialului) în categoria securității situaționale reprezintă o eroare metodologică ce împiedică analiza de securitate realizată din această perspectivă.

Nici teoriile dezvoltate ulterior acestui moment nu au reușit să implementeze o metodologie științifică funcțională. Astfel, în timp ce adepții pozitivismului s-au împărțit în două tabere - cei care abordau securitatea prin prisma relației dintre stat și dimensiunea militară a acesteia și cei care doreau să lărgască agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât și a celor nonmilitare -, constructiviștii subliniau faptul că lumea este un produs al interacțiunilor sociale și poate fi măsurată și analizată cu mijloace științifice. Nici unul dintre aceste curente de gândire nu a produs o metodologie pertinentă de analiză a securității, astfel că apariția postmodernismului a adus o nouă perspectivă în studiile de securitate.

Pornind de la un principiu similar constructivismului, postmoderniștii, care au realizat cel mai mare volum de studii de securitate, afirmă că, într-adevăr, lumea este rezultatul interacțiunilor sociale, însă natura complexă a cunoașterii face imposibilă măsurarea și analiza științifică a acesteia. Studiile postmoderniste au adus în prim-plan și *dihotomia militar-nonmilitar*, în acest sens, remarcându-se Barry Buzan, care face o distincție clară între dimensiunea militară a securității și cea

nonmilitară³. Potrivit concepției acestuia se disting: *dimensiunea militară* se referă la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora vis-à-vis de intențiile celorlalți actori;

- *dimensiunea politică* are în vedere stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor ce le conferă legitimitate;

- *dimensiunea economică* include accesul la resursele, finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv;

- *dimensiunea socială* constă în sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a pattern-urilor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri;

- *dimensiunea de mediu* desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

Toate aceste dimensiuni ale securității comportă mai multe aspecte. Astfel, dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și relațiile internaționale ale statului respectiv. De asemenea, dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar și componenta pur economică a securității la toate cele patru niveluri ale sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este și cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. În fine, dimensiunea de mediu, o problemă mai nouă aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie poate naște dispute internaționale și catastrofele naturale.

³ Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Ed. Cartier, Chișinău, 2000

Aparatul de analiză științifică folosit în realizarea studiilor de securitate include o largă gamă de concepte: vulnerabilitate, risc, pericol, amenințare, insecuritate, criză etc. În contextul dezbaterii militar-nonmilitar în securitatea națională, toate aceste concepte capătă noi dimensiuni, aplicându-li-se aceeași dihotomie.

De exemplu, *vulnerabilitatea*, în opinia autorilor, este înțeleasă ca rezultat al combinării riscurilor existente la adresa unei societăți, cu capacitatea acesteia de a face față și de a supraviețui situațiilor de urgență internă și externă. În viziunea lui Barry Buzan, tipul de vulnerabilitate a unui stat este determinat de tipul de stat analizat:

		Coeziunea socio-politică	
		<i>Slabă</i>	<i>Puternică</i>
PUTERE	<i>Slabă</i>	Foarte vulnerabilă la majoritatea tipurilor de amenințare	Deosebit de vulnerabilă la amenințările armate
	<i>Puternică</i>	Deosebit de vulnerabilă la amenințările politice	Relativ invulnerabilă la majoritatea tipurilor de amenințare

Figura 1: *Vulnerabilitățile și tipul de stat*⁴

Se observă că, în conformitate cu modelul teoretic propus, statele cu putere și coeziune slabe sunt cele mai vulnerabile, în timp ce statele puternice sunt relativ invulnerabile la majoritatea tipurilor de amenințare. Logica modelului este evidentă: întrucât coeziunea socio-politică, ca adeziune la obiectivele sociale și politice comune ale grupului în care există

relații de cooperare, are o importanță vitală asupra securității politice, absența sa determină vulnerabilitatea statului la amenințările politice; de asemenea, nivelul scăzut al puterii statului sporește gradul de vulnerabilitate la amenințările armate, scăzând, așadar, securitatea militară.

Analiza vulnerabilităților poate fi realizată și prin prisma dihotomiei militar-nonmilitar. Astfel, vulnerabilitățile pot fi atât de natură militară, cât și de natură politică, economică, socială sau ecologică. La nivel național, o vulnerabilitate ce transcende granița dintre militar și nonmilitar, poate fi lipsa de încredere a populației în forțele armate ale statului respectiv, în timp ce persistența problemelor de natură economică și financiară generate de întârzierea reformelor structurale în țările fost-comuniste reprezintă o vulnerabilitate de natură economică, iar nerespectarea normelor de mediu în diversele activități industriale constituie o vulnerabilitate de natură ecologică, ultimele două tipuri putând avea efecte negative și asupra securității militare. În acest context, se observă, din nou, că granița dintre militar și nonmilitar în securitatea națională este deosebit de fragilă.

Un alt concept esențial în analiza de securitate este acela de *risc*. Așa cum am afirmat și anterior, optăm pentru o definiție sociologică a riscului: o expresie fie a nedeterminării structurale a realității (caracterul probabilist obiectiv al evenimentelor), fie al incertitudinii, al insuficienței cunoștințelor noastre despre procesele reale⁵. În domeniul securității naționale, riscul exprimă posibilitatea ca starea de normalitate să se deterioreze, făcând loc unor factori activi sau potențiali, ce pot afecta în sens negativ starea de securitate,

⁴ Buzan, Barry, *op. cit.*, 2000, p. 122

⁵ Zamfir, Cătălin și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p. 516.

mediul de securitate⁶. Conceptul de risc poate fi subiectul aceleiași dihotomii, existând, așadar, riscuri de natură militară, politică, economică, socială, ecologică. În prezent, se vorbește din ce în ce mai des despre *noile riscuri* sau *riscurile netradiționale*. Eșecul Tratatului de Neproliferație Nucleară, de exemplu, constituie un astfel de risc netradițional, de natură militară, dar cu profunde implicații sociale, economice și de mediu. De asemenea, sporirea activității crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de droguri și a numărului organizațiilor teroriste internaționale sunt riscuri de natură socială, respectiv militară, ce nu pot fi încadrate într-o categorie unică.

Mai mult, avansând pe continuumul de la starea de securitate la cea de insecuritate sau parcurgând pașii transformării riscului în amenințare, se poate vorbi și despre existența *pericolelor*, a căror natură poate fi, de asemenea, militară sau nonmilitară. Pericolul poate fi definit drept caracteristică a unei acțiuni sau inacțiuni de a aduce prejudicii valorilor unei societăți, persoanelor sau bunurilor acestora⁷. Studiile de specialitate evidențiază patru pericole la adresa securității naționale, zonale, regionale și globale: terorismul internațional, decăderea statelor, proliferarea armelor de distrugere în masă și crima organizată. Din nou, putem afirma că avem de a face cu un singur concept cu dimensiuni diferite, dar care interrelaționează: pericolele pot fi militare, politice, economice, sociale și de mediu.

În fine, *amenințarea* este definită, în opinia noastră, ca declarație a unei intenții de a pedepsi sau a răni o persoană, de a

⁶ Irimia, Ion, *Politici și strategii de securitate*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003

⁷ Alexandrescu, Grigore - Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Amenințări la adresa securității*, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 8.

aduce prejudicii de natură politică, economică, socială, militară și ecologică unui grup, unui stat sau unui grup de state. În domeniul politic, conform teoriilor contemporane⁸, amenințările au drept obiect de referință statele și grupările de state, cărora le sunt amenințate suveranitatea, independența sau integritatea teritorială și, cu cât aceste state/grupări de state sunt mai slabe, cu atât intensitatea amenințării crește. Amenințările economice sunt adresate atât regimurilor economice specifice, cât și pieței internaționale, fiind factori ce subminează regulile, normele și instituțiile economice. Identitățile colective la scară largă sau mai restrânsă, ce pot funcționa independent de stat, reprezintă obiectele de referință ale amenințărilor de natură socială, însă, la fel de bine, pot constitui subiectul amenințărilor din domeniul politic, deoarece identitatea națională este o caracteristică atât a dimensiunii sociale a unui grup, cât și a celei politice. În ceea ce privește amenințările din domeniul ecologic, acestea vizează o variată gamă de obiecte de referință: de la entități concrete, punctuale (specii, tipuri de habitat) la probleme generale ale omului și planetei. La celălalt pol al dihotomiei conceptuale a amenințării se află, evident, domeniul militar. Amenințările militare implică folosirea forței și, de aceea, efectele lor sunt devastatoare pentru multe dintre entitățile vizate, indiferent de nivelurile de coeziune socio-politică și de putere ce le sunt caracteristice. Acest tip de amenințări poate varia de la hărțuire și raiduri până la ocupare teritorială, invazie, blocadă și/sau bombardamente.

În consecință, securitatea, pe de o parte, a căpătat un caracter multidimensional datorită factorilor de natură variată ce o influențează, iar pe de altă parte, însuși mediul de securitate necesită o abordare profund nuanțată a vechilor și noilor riscuri, pericole și amenințări. De asemenea, securitatea nu mai reprezintă exclusiv domeniul forțelor armate, ci

⁸ Buzan, Barry, *op. cit.*, 2000, p. 124-142

comportă cooperarea efectivă și eficientă între toate componentele sectorului securității, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, atât din domeniul militar, cât și din celelalte domenii ale vieții sociale. Opoziția față de lărgirea conceptului de securitate și ancorarea sa în tradiționalism poate avea repercusiuni grave asupra stării de securitate însăși, întrucât vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări de natură diferită vor fi introduse în aceeași categorie, iar abordarea politică va fi centrată pe acțiunile militare în detrimentul soluțiilor politice, economice și/sau sociale. În ultimii ani, multidimensionalitatea securității a devenit din ce în ce mai evidentă din cauza diversificării tipurilor de riscuri, pericole și amenințări la adresa sa. În plus, societățile moderne prezintă multiple și variate vulnerabilități ce decurg, în majoritatea cazurilor, atât din insuficiența resurselor, cât și din gestionarea lor deficitară, în timp ce securitatea individului nu mai poate fi asigurată doar prin măsuri militare sau politice, ci prin politici sociale și economice.

2. MILITAR-NONMILITAR ÎN SECURITATEA NAȚIONALĂ

O analiză succintă a documentelor ce analizează și reglementează securitatea națională relevă faptul că autoritățile naționale sunt preocupate, în egală măsură, atât de configurarea mediului de securitate, cât și de politicile de securitate al căror scop este prevenirea și contracararea vulnerabilităților, riscurilor, pericolelor și amenințărilor.

Statele Unite ale Americii, de exemplu, reglementează realizarea securității naționale prin patru documente de importanță majoră:

1. *Strategia de Securitate Națională (SSN)* – o strategie activă, ce promovează contracararea acțiunilor rețelilor teroriste transnaționale și ale statelor „agresive” care posedă sau doresc să achiziționeze arme de distrugere în masă. Mai mult, SSN are ca principale obiective: cooperarea pentru rezolvarea conflictelor regionale; inițierea unei noi ere a creșterii economice prin piețe libere și liber schimb; extinderea arcului de dezvoltare prin sprijinirea construirii infrastructurii democrației autentice; dar și transformarea instituțiilor americane de securitate națională pentru a face față provocărilor și oportunităților secolului al XXI-lea etc.

2. *Strategia de Apărare Națională* stabilește obiectivele de apărare ce ghidează activitățile din sfera securității ale Departamentului American pentru Apărare: securizarea SUA de atacurile directe; securizarea accesului strategic și conservarea libertății de acțiune globală; stabilirea condițiilor de securitate pentru crearea unei ordini internaționale favorabile; întărirea alianțelor și parteneriatelor împotriva provocărilor comune. Se observă că realizarea acestor obiective implică existența unei strânse colaborări între instituția militară și agențiile guvernamentale americane.

3. *Strategia Militară Națională (SMN)* – obiectivele, misiunile și cerințele militare sunt extrase din Strategia de Securitate Națională, Strategia de Apărare Națională și din analiza mediului de securitate și abordează doar problemele care pot fi rezolvate prin mijloace și căi militare.

4. *Strategia de Securitate Internă*, ce are ca principal obiectiv protejarea SUA de terorism prin: informații și avertizare; securizarea frontierei și a transporturilor; contraterorismul intern; protejarea infrastructurii critice; contracararea amenințărilor catastrofice; pregătirea pentru și răspunsul la urgențe.

Toate aceste documente sunt create pentru a preveni și contracara o serie de provocări la adresa securității SUA și presupun adaptarea rapidă a Forțelor Armate la schimbările din mediul de securitate național și internațional. Astfel, strategiile americane de securitate și apărare au în vedere patru tipuri de provocări⁹, ce **ilustrează dihotomia militar-nonmilitar, însă accentuează dimensiunea militară a securității:**

- *provocările tradiționale*, ce sunt reprezentate, în mare măsură, de statele care angajează capacități militare dezvoltate în forme tradiționale de competiție militară și conflict;

- *provocările neregulate* sunt metode neconvenționale adoptate și folosite de către actorii statali și nonstatali cu scopul contracarării oponentilor;

- *provocări catastrofice* implică achiziționarea, posesia și folosirea în scopuri teroriste a armelor de distrugere în masă sau a tehnologiilor de producere a acestora;

- *provocări disturbatoare* ce iau naștere din competiția pentru dezvoltarea, posesia și folosirea capacităților tehnologice de ultimă oră, cu scopul de a elimina avantajul potențialilor opozanți.

Unul dintre cele mai complete documente de analiză a stării de securitate națională, zonală, regională și globală este *Strategic Trends*¹⁰, ce reflectă viziunea strategică a Centrului pentru Doctrină și Concepte Întrunite din cadrul Ministerului Apărării din Marea Britanie. Analiza este realizată pe șapte niveluri, ce **reflectă complexitatea securității: fizic, social, științific și tehnologic, economic, legislativ, politic și militar.** Se observă că ponderea dimensiunilor nonmilitare ale

⁹ Joint Chiefs of Staff, *National Military Strategy of the United States of America*, 2004

¹⁰ Joint Doctrine and Concepts Centre, *Strategic Trends*, 2003, <http://www.mod.uk/jdcc/trends.htm>

securității este copleșitoare în raport cu cea militară, iar dimensiunilor științifică și tehnologică și legislativă, deși pot fi incluse cu ușurință în cea socială, respectiv politică, li se acordă o importanță deosebită.

În ceea ce privește documentele ce reglementează securitatea națională, Ministerul Apărării din Marea Britanie, exceptând *Revizuirea Strategică a Apărării* din 1998 și 2002¹¹, elaborează periodic *Carta Albă a Apărării*¹². Aceasta prezintă o analiză a viitorului mediu de securitate, a implicațiilor pentru apărare și modalitățile de adaptare a structurilor de forțe britanice pentru a preîntâmpina potențialele amenințări la adresa securității. Politica de securitate națională a Marii Britanii ia în considerare atât amenințările directe la adresa păcii și securității, ce sunt, în principal, de natură militară (terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă), cât și pe cele indirecte, ce transcend granița dintre politic, economic, social și putem afirma, și ecologic (statele decăzute, creșterea populației în diverse regiuni ale lumii, tensiunile etnice și religioase, competiția pentru resurse etc.). Se observă, așadar, **în prezent, nu mai putem să ne raportăm la factorul militar ca element unic în gestionarea securității, ci este nevoie de o planificare integrată a instrumentelor militare, politice, sociale, economice și de mediu, la nivel național și internațional.**

¹¹ *Revizuirea Strategică a Apărării* reprezintă reevaluarea fundamentală a modalității în care Forțele Armate ale Marii Britanii și infrastructura de sprijin ar trebui să fie structurate pentru a face față provocărilor mediului de securitate din ce în ce mai complex și dinamic, după Războiul Rece (*Strategic Defence Review* din 1998) și după atentatele teroriste din SUA, din 2001 (*Strategic Defence Review. A New Chapter* din 2002).

¹² United Kingdom MoD, *Delivering Security in a Changing World. Defence White Paper*, 2003

Acestea sunt câteva exemple ale modalității în care dihotomia militar-nonmilitar este ilustrată în documentele ce analizează și reglementează starea de securitate.

În cazul României, documentul de bază ce fundamentează planificarea apărării la nivel național, *Strategia de Securitate Națională a României*¹³, oferă o abordare mai largă a problematicii securității, ce ia în considerare toate dimensiunile stării de securitate. Mai mult, nu numai că factorii de risc, vulnerabilitățile și provocările sunt prezentate din această perspectivă, dar și soluțiile, ***politicile de securitate sunt construite, în mare măsură, pe baza distincției dintre dimensiunile securității.*** În acest sens, documentul citat se referă la dimensiunile:

- politico-administrativă;
- economică;
- socială;
- educație, cercetare și cultură;
- siguranță națională și ordine publică;
- apărare națională;
- politică externă.

Astfel, putem afirma că politica de securitate a României are două direcții principale de acțiune: *domeniul politicilor interne*, ce cuprinde dimensiunile politică, militară, economică, socială și de mediu; și *domeniul politicilor externe*. În ceea ce privește factorii de risc, vulnerabilitățile și provocările pe care Strategia le vizează, literatura de specialitate utilizează alte definiții, așa cum am arătat și în capitolul anterior. *Strategia de Securitate Națională a României* definește *factorii de risc* drept acele elemente, situații sau condiții, interne sau externe, care pot afecta prin natura lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor noastre fundamentale. În același timp, în viziunea

¹³ Președinția României, *Strategia de Securitate Națională*, București, 2001

aceluiși document, *vulnerabilitățile* constau în stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, ce diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora. *Provocările*, conform Strategiei, se concretizează în riscurile asimetrice nonclasice însă trebuie subliniat faptul că între provocări sau amenințări și riscuri există diferențe notabile ce țin de gradul de concretizare a sursei, scopului și efectelor acțiunilor respective.

Se observă că, pentru a putea răspunde cerințelor noului mediu de securitate, atât analiza acestuia, cât și politicile și strategiile din același domeniu trebuie să analizeze toate dimensiunile conceptului, întrucât securitatea multidimensională necesită soluții și instrumente similare.

Statele și-au dezvoltat, în acest sens, o serie de instrumente ce pot fi clasificate astfel:

- *instrumente nonmilitare*: diplomația, strângerea și analiza informațiilor, alianțele, politicile economice și sociale etc.;
- *instrumentele politico-militare*: controlul armamentelor, operațiile pe timp de pace și operații umanitare, relațiile de securitate dintre entități din cadrul aceluiași stat sau din state diferite etc.;

- *instrumente militare*, folosite în special de către SUA¹⁴, precum: răspunsul neconvențional, intervenția militară redusă, puterea militară clasică, sistemele informaționale etc.

Instrumentele menționate sunt folosite în special la nivel național și sunt adaptate în funcție de circumstanțe și de domeniul în care se manifestă riscurile, pericolele și/sau amenințările la adresa securității.

¹⁴ Binnendijk, Hans și Patrick L. Clawson, *Tuning the Instruments of National Power*, în „Joint Forces Quarterly”, iarna 2002-2003

3. MILITAR-NONMILITAR – DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU ARMATA ROMÂNIEI

Dihotomia militar-nonmilitar în securitatea națională nu se concretizează doar la nivelul strategiei de securitate, ci în relația dintre armată și celelalte subsisteme sociale, ca factor de securitate sau de insecuritate. În Constituția României¹⁵, articolul nr. 118, alineatul (1) stipulează următoarele: „Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii”. Ne vom opri asupra primei părți a acestui articol.

3.1. Controlul democratic civil asupra Armatei României

Societatea românească își construiește și controlează Armata, în primul rând, prin intermediul instituțiilor politice specifice (Parlamentul, Președintele Statului și Guvernul României), dar aceasta nu presupune un control total, ci unul realizat prin mijloace constituționale¹⁶.

1. *Parlamentul* exercită o conducere și un control asupra instituției militare în calitate sa de organ suprem reprezentativ al națiunii și de unică autoritate legiuitoare. Parlamentul

¹⁵ *Constituția României*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2003

¹⁶ Diaconescu, Gh., *Controlul democratic al armatei*, Editura Enciclopedică, București, 1996; *Constituția României*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2003; Președinția României, *Strategia de Securitate Națională*, București, 2001

stabilește prin legi organice: structura și misiunile Armatei și ale sistemului de securitate națională; politica, doctrina și strategia în domeniul securității naționale și apărării armate; sistemul de alianțe și relații militare externe; regimul stării de asediu și al celei de urgență; locul și rolul Armatei în societate, inclusiv asigurarea protecției cadrelor militare în activitate, rezervă și retragere etc. O importanță deosebită în contextul evidențiat o are aprobarea de către Parlament a Bugetului de stat, în compunerea căruia se încadrează și Bugetul Armatei al cărui volum se stabilește atât în raport cu nevoile financiare autoevaluate de Armată, cât și în funcție de capacitatea Guvernului de a răspunde nevoilor generale ale societății, în particular celor de apărare. Responsabilitățile Parlamentului vizează și următoarele aspecte: declararea mobilizării parțiale sau generale, declararea stării de război, încetarea ostilităților militare, încuviințarea stării de asediu sau de urgență, dezbateră și aprobarea raporturilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Controlul parlamentar se materializează prin: dări de seamă, mesaje, rapoarte, programe, întrebări, interpelări, informări, comisii parlamentare (permanente, de anchetă, speciale). Camera Deputaților și Senatul au comisii parlamentare distincte de apărare, ordine publică și siguranță națională. Comisiile de profil examinează toate proiectele Guvernului și propunerile legislative privind Armata: în mod normal, comisiile parlamentare trebuie să faciliteze, în principal, desfășurarea unor relații armonioase și benefice între Parlament și Armată.

2. *Președintele României* reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării. Atribuțiile militare ale Președintelui, cu rolul său de comandant al Forțelor Armate și de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, constau în: posibilitatea de a declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului,

mobilizarea parțială sau generală a Forțelor Armate; luarea de măsuri, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, pentru respingerea; instituirea stării de asediu sau stării de urgență și solicită Parlamentului aprobarea pentru măsurile adoptate; conferirea de decorații și titluri de onoare și acordă gradele de mareșal, general și amiral.

3. *Guvernul* asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Guvernul conduce și controlează Armata în sistemul de conducere a administrației publice centrale de specialitate, întrucât ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului. O serie de hotărâri de Guvern reglementează: structura organizatorică a Ministerului Apărării Naționale; funcționarea instituțiilor militare; măsurile de aplicare a unor convenții internaționale de interzicere a producerii de arme de distrugere în masă etc.

4. *Ministrul Apărării Naționale* - aplică politica Guvernului în domeniul subsistemului militar reprezentat de Armată și promovează interesele specifice Armatei în Guvern, în raport cu celelalte instituții ale statului, cu mediul politic și cu societatea civilă.

5. *Instanțele judecătorești*. Instanțele militare judecă: infracțiunile săvârșite de militari, anumite infracțiuni comise de civili (asupra unor bunuri aflate în proprietatea, administrarea și folosința Forțelor Armate sau în legătură cu obligațiile lor militare), infracțiuni săvârșite de către personalul civil din Armată. Cadrele militare care săvârșesc infracțiuni civile sunt judecate de instanțele civile. În conformitate cu legislația în vigoare, cadrele militare și personalul civil din Armată nu beneficiază de privilegii juridice.

6. *Consiliul Suprem de Apărare a Țării*, conform Constituției României, organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și siguranța națională.

Format din președintele României, primul-ministru, ministrul apărării naționale, ministrul administrației și internelor, ministrul de afaceri externe, ministrul justiției, ministrul industriei și resurselor, ministrul finanțelor publice, directorii SRI și SIE, Șeful Statului Major General, consilierul prezidențial pentru securitatea națională, CSAT face propuneri adresate Președintelui și Parlamentului și adoptă hotărâri proprii, în sfera securității naționale, după cum urmează: concepția fundamentală de apărare a țării; structura sistemului național de apărare; declararea stării de război; suspendarea ostilităților; armistițiu etc. În plus, CSAT analizează situațiile în care se impune declararea stării de urgență și a mobilizării parțiale sau generale și aprobă: organizarea sistemului național de apărare; dislocarea și redislocarea marilor unități, de la eșalon brigadă în sus; planul de mobilizare a economiei naționale; programele de înzestrare cu tehnică militară; planul de colaborare dintre MApN și MI pentru apărarea unor obiective importante de pe teritoriul național; menținerea și restabilirea ordinii de drept; orientările de bază în domeniul relațiilor militare internaționale; proiectele de tratate și acorduri militare internaționale; rapoartele conducătorilor organelor administrației de stat cu responsabilități în securitatea națională etc.

7. *Curtea Constituțională, Curtea de Conturi și Avocatul Poporului*: prima face observații asupra textelor de legi, cea de-a doua este o autoritate publică autonomă destinată controlului asupra modului de formare, administrare și de întreținere a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public, iar cea de-a treia autoritate are ca "misiune" ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile dintre instituțiile publice și cetățean.

8. *Elemente de control ale societății civile* participă la controlul democratic asupra Armatei, în principal, prin mass-

media și organizațiile nonguvernamentale cu obiective de promovare a drepturilor omului și cetățeanului, a drepturilor constituționale, a drepturilor minorităților etnice și culturale, a libertăților religioase, a protecției mediului etc.

Absența structurilor de securitate eficiente aflate sub controlul civil democratic reprezintă un obstacol major în calea dezvoltării societății respective și, implicit, un factor de insecuritate. În absența securității, nu se poate vorbi despre dezvoltare susținută și nici despre progresul democrației, stabilității și păcii. Putem afirma, așadar, că ***dihotomia militar-nonmilitar nu se manifestă numai la nivelul securității ca stare, ci și în procesul decizional ce precede acțiunile în sprijinul securității.***

Fiecare țară are interese de securitate bine definite: protecția și apărarea teritoriului, a spațiului aerian și maritim, a infrastructurii naționale și a intereselor sale; paza granițelor împotriva traficului ilegal de ființe umane, bunuri și droguri; salvagardarea securității, siguranței fizice și a proprietății cetățenilor săi; protejarea țării de crima organizată, atacurile teroriste și ale altor grupări ce urmăresc să aducă prejudicii ordinii constituționale etc.

Toate aceste obiective, transpuse în politicile de securitate, devin misiuni ale componentelor specifice ale sistemului de securitate al țării, fiecare diferită de cealaltă. ***Aceste misiuni trebuie să se adreseze tuturor aspectelor securității: militare și nonmilitare, interne și externe.***

3.2. Misiunile Armatei României

Conform aceluiași articol nr. 118, alineatul (1) din Constituția României și *Strategiei Militare a României*

(Proiect)¹⁷, principalele misiuni ale Armatei României sunt următoarele:

1. Contribuția la securitatea României pe timp de pace:

- apărarea spațiului aerian al României;
- contribuția la managementul integrat al frontierelor de stat ale României;
- colectarea, procesarea, analiza și diseminarea informațiilor militare;
- extragerea și evacuarea cetățenilor români din străinătate;
- asigurarea securității facilităților, transporturilor și comunicațiilor militare;
- asigurarea serviciilor de ceremonie, protecție și protocol.

2. Apărarea României și a Aliatilor săi:

- respingerea unei agresiuni armate împotriva României sau a Aliatilor săi, în cadrul apărării colective a NATO;
- sprijin pentru asigurarea funcționării instituțiilor guvernamentale și protecția populației.

3. Promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării:

- participarea la operații de răspuns la crize;
- participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
- participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității;

¹⁷ Ministerul Apărării Naționale, *Strategia Militară a României. Proiect*, 2004

- oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state;
- contribuția la eforturile naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

4. *Sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale în caz de urgențe civile:*

- participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor;
- sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;
- sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare.

Este evidentă interdependența dintre militar și nonmilitar atât în cazul misiunilor în sine ale Armatei României, cât și în cel al cerințelor specifice, ceea ce reflectă în totalitate transformările mediului de securitate, mai ales la nivel internațional. *În opinia noastră, operațiile de pace ilustrează cel mai bine existența dihotomiei militar-nonmilitar la cele două niveluri menționate anterior: starea de securitate în sine și procesul decizional ce precede acțiunile în sprijinul securității.* Operațiile de pace trebuie văzute ca un continuum de evenimente, în cadrul căruia diplomația preventivă, stabilirea păcii (peacemaking), impunerea păcii (peace enforcement), menținerea păcii (peacekeeping) și reconstrucția păcii (peacebuilding)¹⁸ sunt pași spre consolidarea stării de securitate nu numai militară, ci și nonmilitară.

¹⁸ Hedenberg, Ralph F., *Transition from Peacekeeping to Peacebuilding: Training/Education Implications*, Monterey, 2000

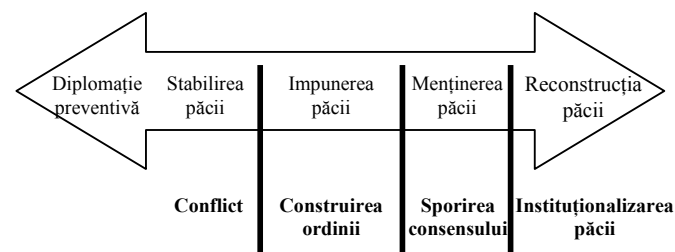


Figura 2: *Continuumul operațiilor de pace*¹⁹

Conform acestui model explicativ, prima etapă, diplomația preventivă și stabilirea păcii, are ca scop rezolvarea conflictului înainte ca părțile implicate să recurgă la violență. A doua etapă, impunerea păcii și primele stadii de menținere a păcii, este necesară pentru stoparea conflictului și restabilirea ordinii în societate. Urmează menținerea păcii și fazele de început ale reconstrucției acesteia, ce urmăresc conservarea păcii odată ce este realizată și promovează rezolvarea divergențelor fără a face uz de violență. Etapa finală, reconstrucția, este caracterizată de măsurile destinate reconstrucției societății civile și sprijinirii structurilor care au ca principal rol întărirea păcii.

În acest cadru, se remarcă necesitatea ca forțele armate să ofere sprijin atât autorităților centrale și locale, cât mai ales populației civile din zonele de conflict armat sau în care s-au produs dezastre ecologice sau calamități naturale. Se remarcă aici un alt *aspect al securității – cooperarea civili-militari (CIMIC) – ce subliniază absența caracterului antagonic al dihotomiei militar-nonmilitar.* Este vorba despre acțiunile întreprinse în scopul colaborării și cooperării între principalele componente ale sistemului social: componenta militară și cea civilă, a cărei arie mai largă de cuprindere atinge și sfera

¹⁹ Idem, p. 22

politicului. Mai concret, cooperarea și coordonarea se realizează între comandanții militari, pe de o parte, și autoritățile centrale și locale, populația civilă, ONG-urile care activează în zonă și organizațiile internaționale, pe de altă parte. Așadar, putem vorbi nu numai despre sprijin acordat conducerii acțiunilor militare de către instituțiile civile și populația locală pe timpul pregătirii și desfășurării acestor acțiuni, ci și despre sprijin acordat de către forțele armate autorităților administrative centrale și locale pentru restabilirea ordinii constituționale, după încetarea ostilităților și restabilirea ordinii în zonele de conflict, sau pentru înlăturarea efectelor dezastrelor de orice natură.

Din participarea Armatei României la operații în sprijinul păcii conduse de NATO, ONU, OSCE sau de către alte state în Bosnia-Herțegovina, Kosovo, Congo, Etiopia, Eritreea, Kuweit, Georgia, Afghanistan și Irak reiese că, atât în timp de pace, cât și în situații de criză sau la război, acțiunile militare ating un înalt grad de eficiență dacă includ și componenta de cooperare civili-militari. Totuși, aceasta nu este o misiune ușoară. Participanții la misiune, în special comandanții, au o responsabilitate morală și legală față de populația civilă din zonă, fiind necesară protejarea acesteia și a mediului înconjurător.

Toate aceste etape pot fi sintetizate în trei faze ale operațiilor de pace (procesul este, totuși ciclic) - *transformare*, *stabilizare* și *normalizare*²⁰ - în care, în opinia noastră, dihotomia militar-nonmilitar este prezentă atât în cadrul procesului decizional ce le precede și le însoțește (decizia politică, decizia militară, rolul opiniei publice și al mass-media), cât și în politicile de securitate ce se doresc a fi aplicate:

²⁰ Joulwan, George și Christopher Shoemaker apud Ralph F. Hedenberg, *op. cit.*, 2000.

- *transformarea* este perioada în care sunt separați beligeranții, este controlat armamentul și sunt stabilite liniile de demilitarizare. În această fază, *dimensiunea militară* a securității este predominantă;

- *stabilizarea* este caracterizată de scăderea graduală a cerințelor militare și de implementarea aspectelor civile ale acordului de pace: reconstrucția instituțională, dezvoltarea politicilor și procedurilor sociale, economice, juridice, ecologice etc. Se observă că sunt accentuate politicile de *securitate nonmilitară* (administrative, juridice, sociale, economice, de mediu), însă fără a ignora asigurarea *securității militare*;

- *normalizarea* - este finalizată implementarea aspectelor militare și civile ale acordului de pace, prezența militară externă nu mai este necesară, agențiile civile internaționale și-au realizat obiectivele. În această fază, responsabilitatea pentru *asigurarea securității în toate dimensiunile sale* revine guvernului țării în care au fost desfășurate operațiile de pace.

Se observă că fiecare fază a procesului de restabilire a păcii, indiferent de denumirea sa, vizează realizarea anumitor niveluri și dimensiuni ale securității. Nu numai că securitatea este cerută statului de către alte state din nevoi ce țin de dimensiunea sa militară, ci ea reprezintă o asigurare a acestuia în fața riscurilor, pericolelor și amenințărilor de orice natură la adresa sa. Operațiile de pace, în primă etapă, răspund nevoilor de securitate ale statelor din proximitatea părților beligerante, în timp ce ultimele etape au în vedere predarea ștafetei securității către actorii conflictului cu scopul consolidării și menținerii în special a securității naționale, dar și a celei zonale, regionale și globale.

4. CONCLUZII

În lumina celor prezentate anterior, este necesară sublinierea următoarelor aspecte:

1. Actualele caracteristici ale mediului de securitate național, zonal, regional și global, precum și tendințele sale de dezvoltare impun analiza stării de securitate pe mai multe niveluri corelate: pe de o parte individual/grupal/statal/grupări de state, iar pe de altă parte militar – politic – economic – social – ecologic.

2. Existența dihotomiei militar-nonmilitar în cadrul conceptului de securitate nu afectează analiza, ci, din contră, lărgeste sfera sa de cuprindere, permițând formularea politicilor de securitate la toate nivelurile menționate.

3. Dihotomia militar-nonmilitar este prezentă și în cadrul relațiilor din interiorul sistemului social, dintre armată și celelalte subsisteme sociale.

4. Dihotomia militar-nonmilitar se manifestă și în procesul decizional ce reglementează controlul democratic civil asupra forțelor armate.

5. Dihotomia militar-nonmilitar este specifică tuturor tipurilor de misiuni ale armatei, în special operațiilor de stabilitate. Ea este prezentă atât în dezbaterile formale și informale ce preced lansarea operațiilor, cât și în misiunile stabilite și scopurile vizate.

6. În viitor, pentru a răspunde cerințelor de securitate formulate de către grupările de state, preconizăm orientarea politicilor de securitate în special către nivelurile zonal, regional și global, cu o sporire a atenției acordate dimensiunii nonmilitare.

7. În ceea ce privește Strategia de Securitate Națională a României, este nevoie de o mai bună clarificare conceptuală și

de orientarea către concret a direcțiilor de acțiune și a recomandărilor formulate.

BIBLIOGRAFIE

Constituția României, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2003

Președinția României, Strategia de Securitate Națională, București, 2001

Ministerul Apărării Naționale, Strategia Militară a României. Proiect, 2004

Joint Chiefs of Staff, National Military Strategy of the United States of America, 2004

Joint Doctrine and Concepts Centre, Strategic Trends, 2003, <http://www.mod.uk/jdcc/trends.htm>

United Kingdom MoD, Delivering Security in a Changing World. Defence White Paper, 2003

Alexandrescu, Grigore - Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Amenințări la adresa securității, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2004

Binnendijk, Hans și Patrick L. Clawson, Tuning the Instruments of National Power, în „Joint Forces Quarterly”, iarna 2002-2003

Buzan, Barry, Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chișinău, 2000

Diaconescu, Gheorghe, Controlul democratic al armatei, Editura Enciclopedică, București, 1996

Frunzăverde, Sorin și Constantin Onișor, Europa de Sud-Est. Dimensiuni principale de securitate, Ed. A'92, București, 2004

Garden, Timothy, Introduction to International Conflicts and Resolution, KCB FRAeS, Indiana, 2002

Hedenberg, Ralph F., *Transition from Peacekeeping to Peacebuilding: Training/Education Implications*, Monterey, 2000

Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State. The Theory and the Politics of Civil-Military Relations*, Vintage Books, NY, 1957

Irimia, Ion, *Politici și strategii de securitate*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003

Korb, Larry și Kraig Michael, *Winning Peace in the 21st Century*, The Stanley Foundation, 2003

Winkler, Theodor H., *Adaptation of Security Structures to Contemporary Threats*, DCAF Working Paper no. 137/2004, Geneva

Winkler, Theodor H., *Managing Change. The Reform and Democratic Control of the Security Sector and International Order*, DCAF Occasional Paper no. 1/2002, Geneva

Zamfir, Cătălin și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dictionar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactor: CORINA VLADU
Tehnoredactor: MIRELA ATANASIU

Bun de tipar: 15. 12. 2004

Hârtie: A3

Format: A5

Coli de tipar:

Coli editură:

Lucrarea conține 32 pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 410.52.20

Fax: (021) 410.03.64

B.

C